

Екологічне право

УДК 349.6.086

Загребельна Ірина Анатоліївна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Загребельная Ирина Анатольевна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Zahrebelna Iryna

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Науковий керівник:

Савчук Олена Олександрівна

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри екологічного права,

науковий співробітник НДІ ПЗІР НАПрН України

**МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ
НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА
МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ОХРАНЫ
ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ
INTERNATIONAL LEGAL REGULATION OF ENVIRONMENTAL
PROTECTION**

Анотація. *Стаття присвячена визначенню місця та ролі міжнародно-правових актів у сфері охорони навколишнього природного середовища.*

Ключові слова: *навколишнє природне середовище, міжнародно-правовий акт, Стокгольмська декларація.*

Аннотация. *Статья посвящена определению места и роли международно-правовых актов в сфере охраны окружающей природной среды.*

Ключевые слова: *окружающая среда, международно-правовой акт, Стокгольмская декларация.*

Summary. *The article is devoted to the definition of the place and role of international legal acts in the field of environmental protection.*

Key words: *environmental environment, international legal act, Stockholm Declaration.*

Постановка проблеми. Необхідність міжнародно-правового регулювання зумовлена тим, що природа не визнає державних кордонів. Забруднення повітря і водних ресурсів, зокрема світового океану, має транскордонний характер. Проблеми зміни клімату, руйнування озонового шару є глобальними. Деякі унікальні природні комплекси та території й об'єкти, які особливо охороняються, охоплюють декілька держав, що потребує координації їх зусиль.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Науковий внесок у розвиток міжнародно-правового акта, як джерела екологічного права є предметом уваги багатьох науковців, зокрема таких авторів як А.О. Андрусевич, Г.І. Балюк, П.О. Гвоздик, Т.Р. Короткий, С.М. Кравченко, М.В. Краснова, Н.Р. Малишева, П.Д. Пилипенко, Т.П. Шевчук, Ю.С. Шемшученко, тощо.

Виклад основного матеріалу. У системі факторів, що забезпечують гармонійне поєднання інтересів охорони навколишнього середовища і сталого розвитку суспільства, міжнародне право займає особливе місце. Не можна не враховувати також різного рівня економічного розвитку держав і різного їх ступеня впливу на довкілля, що обумовлює обов'язок розвинутих

держав допомагати у фінансовому і науково-технічному відношенні країнам, що розвиваються.

Міжнародне право навколишнього середовища – одна з найбільш динамічних і зростаючих галузей міжнародного права. У Реєстрі конвенцій та інших договорів ЮНЕП зареєстровано понад 216 міжнародно-правових актів у галузі охорони довкілля. Деякі вчені в галузі міжнародного права навколишнього середовища стверджують, що кількість багатосторонніх міжнародних договорів у цій сфері перевищує 900¹.

У ст. 9 Конституції України вказується, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Законодавство про охорону навколишнього природного середовища конкретизує дану норму Основного Закону. Зокрема, у ч. 2 ст. 71 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» зазначається, що якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що містяться в законодавстві України про охорону навколишнього природного середовища, то застосовуються правила міжнародного договору.

Україна ратифікувала цілу низку міжнародних договорів у сфері охорони навколишнього середовища (є стороною близько 100 міжнародно-правових актів універсального (глобального), регіонального та двостороннього характеру), взяла на себе зобов'язання по виконанню міжнародних проектів у Карпатах і дельті Дунаю, була ініціатором розробки і підписання Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат (Київ, 2003 рік). Через укладання міжнародних договорів, імплементацію їх у національне законодавство Україна гармонізує своє екологічне законодавство не тільки з міжнародно-правовою системою у галузі охорони

---

¹ Hunter D., Sazman J., Zaelke D., International Environmental Law and Policy Foundation Press. New York, 1998. P. 1518

довкілля, а й з національними правовими системами окремих країн світу [1, с. 68].

Професор Ю.С. Шемшученко зазначає, що Україна не є байдужою й до тих міжнародних договорів, які не є ратифіковані парламентом. Це зумовлено конституційним визнанням Україною загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права (ст. 18 Конституції України) . Отже, відповідні принципи і норми міжнародного права навколишнього середовища також є джерелами екологічного права України.

Щодо самого визначення міжнародного договору, то воно міститься у Віденській конвенції про право міжнародних договорів 1969 року. Відповідно до п. а) ч. 1 ст. 2 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 року договір визначається як міжнародна угода, укладена між державами в письмовій формі і регульована міжнародним правом, незалежно від того, чи викладена така угода в одному документі, двох чи кількох зв'язаних між собою документах, а також незалежно від її конкретного найменування.

Центральне місце у системі джерел міжнародного екологічного права займає договір. Міжнародні договори екологічного змісту можна, в свою чергу, поділити на договори комплексного (глобального) або поресурсного змісту. До договорів комплексного змісту відноситься, наприклад, Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті (1991 р.), Базельська конвенція про контроль за транскордонними перевезеннями небезпечних відходів та їх видаленням (1989 р.). До конвенцій поресурсного змісту слід віднести ті, які спрямовані на охорону окремих об'єктів природи. У сфері охорони морського середовища, світового океану діє Конвенція з морського права (1982 р.), Конвенція про запобігання забрудненню моря скидами відходів та іншими матеріалами (1972 р.), Конвенція з запобігання забрудненню з суден (1973 р.) тощо.

Рішення міжнародних організацій мають, як правило, рекомендаційний характер. Особливе місце займають резолюції Генеральної Асамблеї ООН, які відіграють важливу роль у формуванні та реалізації принципів міжнародного співробітництва, зокрема резолюція "Економічний розвиток і охорона природи" від 18 грудня 1962 р., де закладена концепція органічного поєднання охорони природи й економічного розвитку і яка на конференціях ООН в Стокгольмі (в 1972 р.) і в Ріо-де-Жанейро (в 1992 р.) була розвинута у концепцію сталого розвитку. Резолюцією ГА ООН від 28 жовтня 1982р. була схвалена Всесвітня хартія охорони природи, яка заклала 24 принципи міжнародного співробітництва. Хартія за своєю юридичною силою належить до другої групи джерел міжнародного екологічного права, які мають рекомендаційний характер [6, с. 57].

Обов'язковий характер мають Директиви Європейського Союзу, що містять положення, обов'язкові для країн-членів. Директиви зобов'язують держави досягти певних цілей і результатів, а методи їх досягнення залишають на розсуд держав. Вони встановлюють термін (частіше всього два роки) протягом якого держави повинні імплементувати Директиви у національне законодавство. Наприклад, Директива № 85/337 від 27 червня 1985р. "Про оцінку впливу певних публічних і приватних проєктів на навколишнє середовище" або Директива №90/313 від 7 червня 1990р. "Про свободу доступу до інформації про навколишнє середовище" імплементовані у національне законодавство країн [7, с. 89].

Проведення Стокгольмської конференції у 1972 р. стало переломним моментом у розвитку міжнародно-правової охорони навколишнього середовища. Саме тоді був покладений початок формуванню нової галузі міжнародного права - МПНС.

Вихідним принципом Декларації є принцип права людини на гідні «умови життя у навколишньому середовищі». Відповідно до Декларації: людина є творінням і одночасно творцем свого довкілля, яка забезпечує

його фізичне існування і надає йому можливості для інтелектуального, морального, соціального і духовного розвитку. В ході довгої і болісної еволюції людства на нашій планеті була досягнута така стадія, на якій в результаті прискореного розвитку науки і техніки людина придбала здатність перетворювати численними шляхами і в небачених досі масштабах свою навколишнє середовище. Обидва аспекти навколишнього середовища людини, як природної, так і створеної людиною, мають вирішальне значення для його добробуту і для здійснення основних прав людини, включаючи навіть право на саме життя [5].

Забезпеченню цього права має сприяти рекомендована державам і міжнародним організаціям система заходів охорони навколишнього середовища і раціональне використання природних ресурсів. До них належать: узгодження економічного і соціального розвитку з екологічними вимогами; налагодження належного управління процесами природокористування; запобігання заподіяння шкоди навколишньому середовищу; впровадження наукових, засад в екологічну сферу тощо. Для досягнення цієї мети в області навколишнього середовища буде потрібно визнання відповідальності з боку громадян і товариств, а також з боку підприємств і установ на всіх рівнях і рівну участь всіх в загальних зусиллях. Окремі особи всіх професій і занять, а також організації різного роду, використовуючи свої можливості, шляхом спільних зусиль повинні створити навколишнє середовище людини майбутнього світу. Місцева влада і національні уряди повинні нести найбільший тягар відповідальності за здійснення в широких масштабах політики в галузі навколишнього середовища людини і за діяльність в рамках своєї юрисдикції [2; 5].

Стокгольмська конференція дала поштовх розвитку вивчення навколишнього середовища на національному та міжнародному рівні, сприяла формуванню правових норм і законодавчих ініціатив, сприяла процесу пошуку ресурсозберігаючих технологій, прискорила виникнення

міжнародних форм співробітництва по захисту навколишнього середовища. Конференція в Стокгольмі послужила основою нових, більш широких міжнародних дій з захисту навколишнього середовища та розвитку. Вона стала поштовхом для Конференції в Ріо-де-Жанейро 1992 року.

Через двадцять років після Стокгольма, в червні 1992 р. в Ріо-де-Жанейро відбулася Конференція ООН з навколишнього середовища і розвитку. Одним з результатів роботи конференції стало прийняття Декларації з навколишнього середовища і розвитку та амбіційної програми дій під назвою "Порядок денний на XXI століття". Декларація являє собою звід 27 принципів, які багато в чому перегукуються з положеннями Стокгольмської попередниці. У той же час в Декларації Ріо-де-Жанейро знайшли відображення кардинальні зміни, що відбулися у світі в 80-і рр.

На конференції в Ріо-де-Жанейро були також відкриті для підписання дві найважливіші глобальні угоди: Рамкова конвенція про зміну клімату і Конвенція про біологічне різноманіття. Конвенції спрямовані відповідно на досягнення стабілізації вмісту в атмосфері парникових газів і забезпечення сталого використання генетичних ресурсів планети. Обидва документи, хоча і мають величезне значення, становлять лише фундамент для подальшого розвитку правового регулювання в цих галузях. Передбачається, що для реалізації цілей, визначених у конвенціях, держави повинні розробляти національні плани, приймати відповідні закони і укладати міжнародні угоди, уточнюючи тим самим зобов'язання, взяті на себе в Ріо.

У міжнародному співробітництві з охорони навколишнього середовища Україна заявила про себе як активний учасник. Вона є членом ООН і відповідно приєдналася до роботи усіх природоохоронних організацій, які діють під егідою останньої. Україна є суверенною стороною багатьох міжнародних угод з питань екології, бере участь у міжнародних конвенціях, виконує міжнародні зобов'язання з охорони навколишнього

середовища. Українська держава з перших днів незалежності активно співпрацює у міжнародних природоохоронних заходах щодо реалізації екологічних програм і проектів.

Міжнародне співробітництво у галузі охорони навколишнього природного середовища посідає одне з важливих місць у зовнішньополітичному курсі нашої держави. Україна підписала двосторонні міжнародні угоди і договори насамперед із сусідами: Білоруссю, Грузією, Молдовою, Росією, Словаччиною та Польщею. Меморандуми про взаєморозуміння щодо співробітництва в галузі охорони довкілля підписані з Австрією і Фінляндією. Угода про співробітництво в галузі охорони довкілля укладена урядом України з урядом Ізраїлю; про співробітництво в галузі ядерної безпеки і захисту від радіації — з урядами Фінляндії, Австрії та Росії. Динамічно розвивається співробітництво в галузі охорони довкілля, національних парків і біорізноманіття, раціонального використання природних ресурсів, управління водними ресурсами, токсичними відходами, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи — з Данією, Нідерландами, США. Міжнародне співробітництво в галузі ядерної та радіаційної безпеки здійснюється Україною з МАТАТЕ і Європейським Союзом, а також на двосторонній основі — з США, ФРН, Канадою, Швецією та Японією. Україна підписала Меморандум про співробітництво урядів України та Канади з питань зміни клімату, а також Протокол про співробітництво з питань зміни клімату з Нідерландами і почала впровадження трьох спільних проектів [3, с. 401].

Висновок. Україна як демократична правова держава визнає пріоритет міжнародного права над національним. Тому вона, суб'єкт міжнародних відносин, зобов'язана дотримуватись норм і принципів міжнародного права. Особливо важливим сьогодні є співробітництво держав з метою подолання екологічних проблем. Вирішення проблем, які мають глобальний характер, має особливий вплив на розвиток

міжнародного права навколишнього середовища на сучасному етапі. Міжнародно-правові акти сприяють і заохочують держави до подальших дій, відображаючи тенденцію глобальної солідарності у розв'язанні планетарних проблем охорони довкілля. Важливим є не тільки визнання світовим співтовариством необхідності поєднання охорони навколишнього середовища і сталого економічного розвитку країн, а також суттєвої ролі неурядових організацій у прийнятті екологічно значимих рішень. За допомогою прийнятих міжнародних-правових актів надає державам змогу імплементувати в національні норми провідні ідеї, за для всебічного і одночасного врегулювання проблем на світовому рівні, обов'язок розвинутих держав допомагати у фінансовому і науково-технічному відношенні країнам, що розвиваються.

Література

1. Вітовська І. В. Деякі аспекти імплементації норм міжнародного права у сферу національної правової охорони природних ресурсів морського середовища / Проблеми законності. 2003. – № 59. – С. 67-73.
2. Колдуел Л. Міжнародна політика з охорони навколишнього середовища / Кур'єр ЮНЕСКО. 1973, січень. - С. 4-6.
3. Качан Є.П. Регіональна економіка // Є. П. Качан. – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. - 800 с.
4. Костицький В. Конституційне регулювання охорони довкілля: український та світовий досвід / Право України. 2003. – № 10.
5. Декларація Конференції Організації Об'єднаних Націй з проблем оточуючого людину середовища: Стокгольмська декларація (Щодо питань навколишнього середовища) (прийнято 16.06.1972 р., у м. Стокгольм (Швеція) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_454

6. Кравченко С.М., Андрусевич А.О., Бонайн Дж. Актуальні проблеми міжнародного права навколишнього середовища. Підручник / Під заг. ред. проф. С. М. Кравченко. Львів.: Вид. центр ЛНУ, 2002. – 336 с.
7. Малышева Н.Р. Гармонизация экологического законодательства в Европе. – К.: Видання фірми «КІТ», 1996. – 233 с.
8. Пархоменко Н.М. Джерела права : проблеми теорії та методології: монографія. Київ: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008. - 336 с.
9. Доповідь Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку. Ріо-де-Жанейро, 3-14 червня 1992 Т.2. Звіт про роботу Конференції .- Нью-Йорк, 1993. - С. 19, 31, 40-60, 64, 71.